

Berichten van de Doggersbank

Jelle van Dijk

In de Strandloper van december 2006 werd in het artikel getiteld *Days with 5000 Hooded Crows are not rare . . .* verteld over de correspondentie tussen Jan Verwey en de Engelse ornitholoog Dr. N.F. Ticehurst. Deze brieven waren min of meer toevallig gevonden door mijn vriend Philip S. Redman in het archief van de zoon van Ticehurst. Het ging in deze brieven over de vogeltrek zoals die door Jan Verwey vanaf het lichtschip Doggersbank was waargenomen tijdens een verblijf aldaar in de nazomer van 1920.

Naar aanleiding van dit artikel ontving ik een bijzonder aardige reactie van de dochter van Jan Verwey, mevr. Nelly Bennema – Verwey. Daarbij stuurde ze enkele brieven mee die ze nog steeds in haar bezit had. Het zijn de brieven die Jan Verwey vanaf het lichtschip Doggersbank naar zijn verloofde Atie Senf stuurde.

De reden waarom de toen 21-jarige Jan Verwey vier weken achtereen op lichtschip Doggersbank wilde verblijven, was zijn nieuwsgierigheid naar het verloop van de vogeltrek over de Noordzee. Enkele jaren eerder had hij met een paar vrienden de Club van Trekwaarnemers opgericht. Door systematisch waar te nemen moesten de hiaten in de kennis omtrent de vogeltrek worden opgevuld. Een verblijf op een lichtschip paste goed in die strategie.

In de brieven wordt niet diep ingegaan op de vogelwaarnemingen. Wel worden af en toe soorten genoemd die langs vliegen of op het schip belanden. De meeste aandacht gaat uit naar het beschrijven van het leven aan boord. De uitvoerigheid waarmee dat gebeurt, is wellicht typerend voor die tijd, maar kan ook worden gezien als de behoefte van een verliefde ziel die alles wat hij meemaakt aan zijn geliefde Atie wil doorgeven. Onder de lezers van dit artikel bevinden zich ongetwijfeld brieven-schrijvers van weleer die dit wel aanvoelen omdat zij bijvoorbeeld in hun diensttijd ook weken achtereen hun geliefde niet konden zien of spreken..

Eind augustus 1920 reist Jan Verwey met de trein vanaf Leiden naar Den Helder. Daar merkt hij dat de bemanning uit 12 man bestaat. De eerste indruk is positief: “.. beleefd, nette lui, rijks-ambtenaren, geen militairen gelukkig!” De matrozen vertellen over de talrijke malle mokken rond het lichtschip. “Morgen zal ik dat wonder aanschouwen!”, schrijft hij. Maar de sleepboot Drente die hen naar het lichtschip zal brengen, heeft ernstige vertraging, waardoor Jan een hotel in Den Helder moet zoeken. Voor 3 gulden vindt hij een aardige kamer. Bij het opstaan hoort hij de Grote Sterns roepen. Hij geeft ze de groeten mee aan Atie “omdat die vogels ongetwijfeld langs Noordwijk zullen vliegen.”

Weer terug in de haven blijkt dat men is begonnen met het inladen van alle proviand. Jan staat versteld van de hoeveelheden die aan boord worden gehesen. De marconist heeft thuis nog even een vogelkooitje gehaald omdat hij verwacht dat Jan wel een mooi sijsje voor hem zal vangen. De kapitein zegt hem dat hij met een dozijn Fazanten hoopt terug te keren, want een vogelman hebben ze nog nooit aan boord gehad. De matrozen snappen niet dat Jan het verblijf op het lichtschip leuker denkt te vinden dan vier weken in de stad rond te lopen. De matrozen raden hem aan een paar onrijpe appels en een paar stukken zeekaak te kopen. Volgens hen een goed middel om zeeziekte te voorkomen.

Eindelijk is het zover en kan de sleepboot vertrekken. Gelukkig is de zee zo rustig dat ze direct bij het lichtschip kunnen aanleggen en niet uren hoeven te wachten. De wisseling van de wacht en het overladen van alle proviand neemt een paar uurtjes in beslag. Dat geeft Jan de gelegenheid zijn brief af te ronden en op te merken: “maak je niet ongerust, geen last van zeeziekte gehad.” Hierna geeft hij de brief mee aan de kapitein van de sleepboot.

In de tweede brief biecht Jan op dat hij toch behoorlijk zeeziek is geweest, maar dat hij dat niet wilde zeggen om geen ongerustheid te zaaien. Ook de eerste uren op het lichtschip vielen niet mee omdat de deining op het lichtschip heel anders is dan op de sleepboot. Slapen is volgens hem het enige middel dat helpt. Op het lichtschip heeft hij een heel behoorlijke hokje gekregen en na bijna een hele dag slapen kan hij er weer helemaal tegen.

Bij het aan boord gaan heeft hij nog aan de vertrekkende bemanning gevraagd of er ook vogels aan boord waren gekomen en ook of er zeevogels dichtbij de boot waren geweest. “Geen vogel gezien al die weken”, is het teleurstellende antwoord. Toch ziet Jan op de tweede dag Jan-van-genten en Noordse Stormvogels “in niet gering aantal”.

Na een paar dagen komt een visserboot uit Hull langs om een zootje vis te ruilen voor tabak. Voor de gehele bemanning was een pond per persoon beschikbaar en dat Jan niet rookt komt bij deze ruilhandel goed uit. Natuurlijk moet Jan even goed kijken wat er in de zak zit en snel noteert hij soorten als makreel, poon en schol.

De tweede brief is nogal kort, vermoedelijk omdat de brief aan de vissers uit Hull kan worden meegegeven. Met “tot over 26 dagen”, wordt de brief besloten.

De derde brief begint met een uitvoerige dankbetuiging aan Atie omdat hij een telegram van haar heeft ontvangen. De verveling begint bij de bemanning nu al toe te slaan. Er is volgens Jan veel te weinig werk voor 12 man en elke dag het dek schrobben verveelt natuurlijk ook. Er wordt ontzettend veel over het eten aan boord gepraat. De kok kan er volgens Jan helemaal niets van. “Rijst koken zou ik tweemaal beter doen”, merkt hij op. Met de machinist kan hij het goed vinden. Hij heeft met hem “schik voor 6”. Rond de boot vliegen nu steeds groepen Drieteenmeeuwen die af en toe worden opgeschrikt door jagers.

Op 30 augustus komt er eindelijk een vogeltje aan boord: een Fitis. Ondertussen nemen de matrozen hem wel eens te grazen. Jan schrijft: “De grappen van die lui zijn af en toe goddelijk. Gisteravond was één van de mouwen van mijn jas toegenaid.”

De volgende dag merkt hij op dat Willemien (koningin Wilhelmina was op 31 augustus jarig) het niet treft: treurig weer met regen en veel wind. Steeds dezelfde vogels rond het schip: Drieteenmeeuwen en jagers en nog steeds geen goed weer voor zangvogels die in de nacht trekken en op het licht van het lichtschip zullen afkomen. Ook bij Jan slaat de verveling toe. Gelukkig zit er de volgende dag een Tuinfluiter aan boord. Omdat de kapitein weer post kan meegeven aan een passerende visser op weg naar IJmuiden, wordt de derde brief vrij abrupt afgebroken.

Omdat de kapitein niets meer te versturen heeft, wordt er niet meer met vlaggen naar een passerend schip geseind om te vragen even langs te komen. Bij windkracht 5 of meer kan trouwens geen enkele visser aanleggen. Een passerende Middelste Jager zorgt voor enige opwindning. Atie wordt aangeraden het Vogelboekje (van Thijsse) er bij te halen om te zien hoe zo’n beest er eigenlijk uitziet. Ook zit er nu af en toe een Tapuit aan boord. De vogel vliegt soms weg, maar is dan later toch weer terug. De matrozen zeggen dat ze af en toe een dood vogeltje aan boord vinden. Ruim 80% valt echter in de golven na een botsing met de sterke lamp. Jan leert ze hoe een dode vogel kan worden bewaard. Daartoe schiet hij een Noordse Stormvogel en demonstreert hoe je dat beest moet villen en opzetten. Blijkbaar had Jan een geweer meegekregen om ‘voor de wetenschap’ af en toe een vogel te schieten. De stuurman is onder de indruk en vraagt hem een Jan-van-gent te schieten en te prepareren zodat hij straks bij thuiskomst een mooie vogel op de kast kan zetten. Sommige matrozen vragen hem om een mooie meeuw voor thuis op te zetten. Eigenlijk zou Jan wel een hele serie Noordse Stormvogels willen aanleggen, maar dat “werkt slecht op die lui hier. Ze moeten hun moordlust bedwingen.” Jan werkt hier dus niet aan mee. Wel spreekt hij met de matrozen af dat ze 5 cent per vogel kunnen krijgen als ze van de dood gevonden vogels een balgje maken en dat later naar hem opsturen.

Op 6 september begint het hard te waaien en de zeeziekte komt weer een beetje terug. Dat neemt niet weg dat hij af en toe toch naar buiten gaat. “Het barst nu van de malle mokken, mieterse dieren!”, merkt hij op.

Het leven aan boord begint nu echt te vervelen. Het meegebrachte brood is bijna op. Elke morgen worden eerst de stukken met schimmel er af gesneden. Pas als ook binnen in het brood de schimmel toeslaat wordt overgestapt op de harde zeekaken. Jan wil een kritisch artikel schrijven in het dagblad de Rotterdammer over het saaie leven aan boord van een lichtschip. Volgens hem is de periode van vier weken veel te lang voor de 12-koppige bemanning. De marconist vertelt hem ondertussen dat er niets mooier is dan de thuiskomst na zo'n lange periode.

De volgende dag komt een visser langs om te vragen of er getelegrafeerd kan worden naar het kantoor in IJmuiden. Moet de gevangen vis naar de afslag in IJmuiden of in Londen, is de vraag. Jan beseft dat dit een kans is nog een brief mee te geven. De visser krijgt te horen dat hij naar de afslag in IJmuiden moet. De brief kan dus mee! Jan besluit zijn brief met een romantische ontboezeming: “de woeste zee is als het duinlandschap bij Noordwijk!”

De laatste brief dateert van 9 september en is afgestempeld op 14 september in Vlissingen. Nog tien dagen en dan zal hij weer op de wal staan. Jan verlangt naar “van Roon op de hoek om naar overtrekkende steltlopers te luisteren.” (Van Roon was de boswachter die woonde in het boswachtershuis aan de Duinweg). Ook de gesprekken met de bemanningsleden zijn minder boeiend geworden; “Ik verlang echt naar iemand met meer ontwikkeling en zou hier nooit een betrekking willen hebben.” Gelukkig is er één matroos die vroeger veel gevaren heeft en hem veel over andere landen kan vertellen.

Behalve de brieven die vanaf het lichtschip Doggersbank zijn verstuurd, ontving ik van Mevr. Bennema-Verwey ook een brief van Jac. P. Thijsse. Jan heeft snel na terugkeer al een lezing in Wageningen gegeven waarin zijn ervaringen met vogeltrek op het lichtschip centraal stonden. Thijsse kon hier niet bij zijn, maar zegt wel dat hij er goede dingen over heeft gehoord. Blijkbaar heeft Jan het ook over de door hem geschoten Noordse Stormvogel gehad, want Thijsse onderstreept de “wenschelijkheid om te verzamelen.” Hij vervolgt met: “Het is eigenlijk bespottelijk dat er zo'n geharrewar in onze vereniging kan zijn. Elke richting heeft zijn goed recht.” Deze opmerkingen slaan op de grote onenigheid die rond 1910 ontstond toen de Vogelwet 1912 werd voorbereid. Hierbij zou het “verzamelen voor de wetenschap” aan banden worden gelegd. Het leidde tot een scheuring in de Nederlandse Ornithologische Vereniging. In 1911 ontstond de Club van Nederlandse Vogelkundigen onder leiding van Baron Snouckaert van Schauburg. Pas in 1957 lukte het Prof. K.H. Voous beide verenigingen samen te voegen in de Nederlandse Ornithologische Unie.